

SAMEN
KLIMAAT
BESTENDIG

HITTESTRESS: ER IS MEER AANDACHT, MAAR EEN EENDUIDIGE AANPAK ONTBREEKT NOG.

Hittestress enquête woningcorporaties 2023

Ministerie van Binnenlandse
Zaken en Koninkrijksrelaties

Klimaatverbond
Nederland

SAMEN
KLIMAAT
BESTENDIG

INTRODUCTIE

In 2020 vond de eerste enquête plaats over hittestress met als doel te achterhalen hoe corporaties hiermee omgaan. Het doel van deze tweede enquête is om te kijken welke veranderingen er zijn ten aanzien van de vragen van drie jaar eerder. Ook konden er nu, door de kennisontwikkeling in de hittegroep, enkele verdiepende vragen worden gesteld.

Uit deze tweede hittestress enquête blijkt dat – net als drie jaar geleden – negen van de tien woningcorporaties vinden dat ze nog te weinig kennis hebben om het toenemende hittevraagstuk aan te pakken. Wel is er significant meer aandacht voor hitte en is ook duidelijker welke kwesties op tafel liggen.

**Lees verder voor de belangrijkste resultaten.
Hierbij maken we zoveel mogelijk vergelijkingen met
de resultaten van de hittestress enquête uit 2020.**

Deze enquête is via Aedes verspreid in het netwerk. In totaal zijn er bij deze enquête 194 respondenten geteld, ruim een kwart meer dan in 2020.

OVER DE HITTEGROEP

Naar aanleiding van de eerste hittestress enquête in 2020 hebben de Groene Huisvesters en Klimaatverbond Nederland het initiatief genomen om een **Hittegroep** op te richten. Met steun van het Ministerie van Binnenlandse Zaken werd deze ondergebracht bij Samen Klimaatbestendig. 30 woningcorporaties sloten zich aan bij de focusgroep. De opgehaalde kennis en ervaring zijn ontsloten in de **hittetoolbox**.

De afgelopen twee jaar werkten de deelnemende corporaties in vier subgroepen aan de thema's **zonwering, ventilatie, groen/blauwe maatregelen** en de koppeling met **renovatie en energie**.

CONCLUSIES

■ Meer aandacht voor hitteproblematiek

De belangrijkste conclusies zijn dat er sinds 2020 meer aandacht is voor hitteproblematiek bij corporaties en ook bij de bewoners zelf (*pagina 6 en 17*).

■ Complexiteit van het hittevraagstuk

Ondanks dat er sinds 2020 meer hitte-ervaring is opgedaan, zien we een afname in de bekwaamheid en toereikende kennis bij corporaties. Omdat we te maken hebben met een relatief nieuw vraagstuk verschuiven we op de Maslow leercurve van onbewust/onbekwaam naar bewust/onbekwaam. De complexiteit van het hittevraagstuk is daarbij groot. Zo speelt zowel het gebied, het gebouw als de gebruiker zelf een rol bij de opwarming van de woning. Ook is het vrijwel altijd maatwerk welke hittewerende maatregelen het meest doeltreffend zijn.

■ Geen eenduidige aanpak

Bovendien wordt hitte door elk mens anders ervaren en ontbreken er hittenormen voor de bestaande bouw. Slechts 20% van de corporaties heeft een hittebeleid (*pagina 7*). Hierbij is er, net zoals in 2020, geen eenduidige aanpak op normering, maatregelen en communicatie (*pagina 8, 9 en 19*).

■ Gebrek aan investeringsbudget

Door gebrek aan investeringsbudget en draagvlak passen corporaties slechts bij 30% van de renovatie- en onderhoudsmomenten verkoelende maatregelen toe (*pagina 12 t/m 15*). Hierbij variëren de maatregelen sterk tussen zonwering, ventilatie en vergroening (*pagina 12 t/m 15*).

CONCLUSIES

■ Zonwering

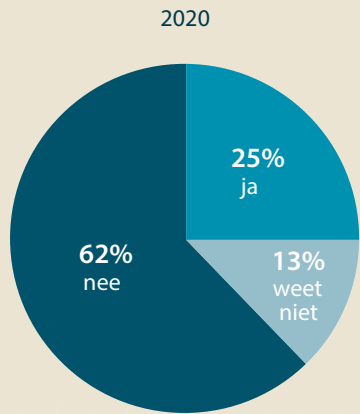
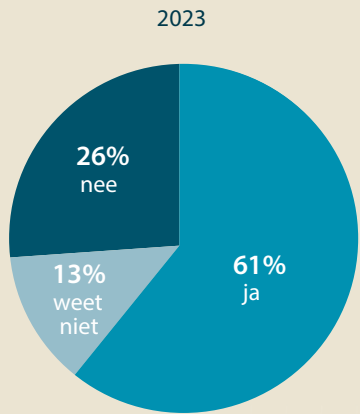
Het totale corporatiebezit met zonwering neemt af sinds 2020 (*pagina 10*), ondanks de toename in hitteklachten (*pagina 17*). Corporaties geven aan dat zonwering aanbrengen, leidt tot (te) hoge investerings- en onderhoudskosten. Bovendien geeft zonwering geen garantie op verkoeling. De bewoner moet de zonwering immers juist gebruiken. Ook speelt mee dat zonwering wordt gezien als zelf aangebrachte voorziening in eigendom van de huurder.

Zowel kennis over als handvatten voor beleidsontwikkeling, communicatie en inzicht in maatregelen kunnen corporatiemedewerkers vooruit helpen in het werk (*pagina 22*).

Bovenstaande conclusies zijn gebaseerd op de antwoorden van 194 respondenten van deze enquête.

VRAAG 1

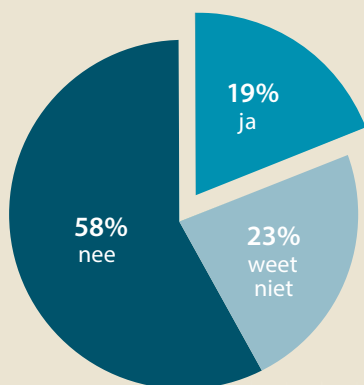
Heeft jouw woningcorporatie **aandacht voor hitteproblematiek** binnen bestaande woningen?

Er is een sterke toename in de aandacht voor hitteproblematiek bij woningcorporaties sinds 2020. In de periode tussen beide enquêtes werd in de zomer van 2020 het record van langste reeks tropische dagen gebroken en de zomer van 2022 was de heetste zomer ooit.

VRAAG 2A

Heeft jouw woningcorporatie **beleid voor hitteproblematiek** binnen de bestaande woningvoorraad?

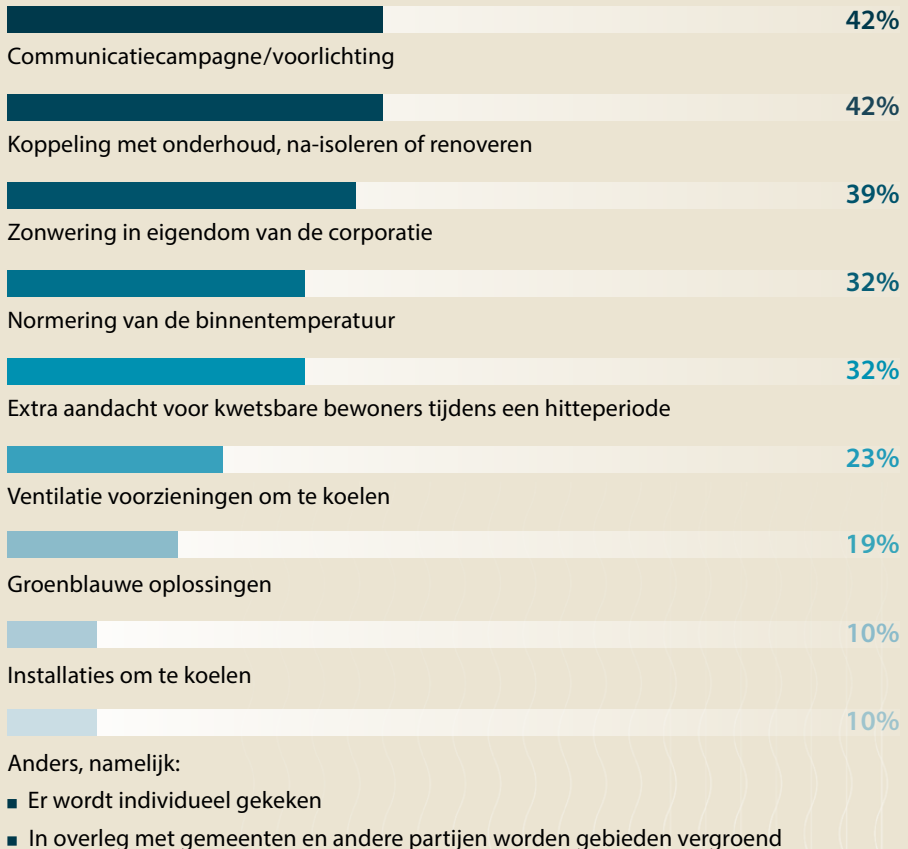
Een vijfde van alle bevroagde corporaties heeft op dit moment een beleid op hitte. Op de volgende pagina specificeren we de soorten beleid die toegepast zijn.

Bekijk [hier](#) de grafiek *hittegolven* van het KNMI.

VRAAG 2B

Bij **ja** op de vorige vraag:

Welk beleid voert jouw woningcorporatie?

In deze groep is de aanpak op hitte heel verschillend. De beleidsaanpakken welke het meest worden toegepast, zijn een communicatiecampagne opstarten, het toepassen van zonwering en maatregelen tegen hittestress uitvoeren tijdens onderhoud en renovatie.

VRAAG 3

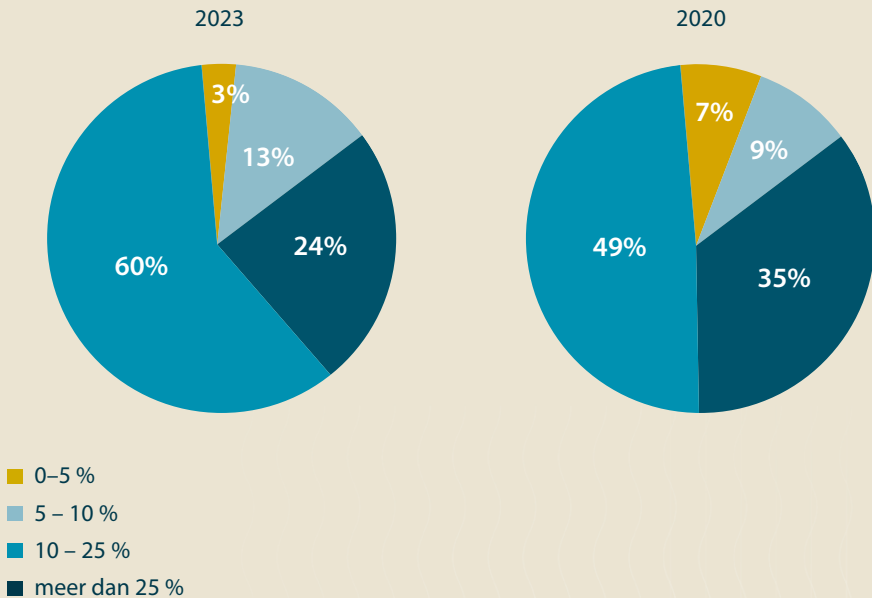
Welke methodes worden gebruikt voor normering van binnentemperatuur?

30% Van de corporaties met een hittebeleid maken gebruik van normeringen van de binnentemperatuur voor het bezit. Hierbij wordt de binnentemperatuur van de woningen gemeten en afgezet tegen de TO-juli (Gewogen temperatuur overschrijding van maximaal 450 uur boven de 27 Graden Celcius) of de Uitspraak van de huurcommissie (totale temperatuur overschrijding van maximaal 300 uur boven de 26,5 graad Celcius). Sommige corporaties stellen hun eigen normeringen vast afhankelijk van de bouwperiode van de woning, de versterking in het gebied of kwetsbaarheid van de doelgroep.

VRAAG 4A

Welk percentage van jouw woningbezit heeft **standaard buitenzonwering in eigendom** van de corporatie?*

In 2023 is het percentage zonwering in eigendom van corporaties gedaald, vergeleken met 2020. De groep corporaties met 0 tot 5% zonwering in eigendom is gestegen. Corporaties noemen als reden de hoge investerings- en onderhoudskosten (stormbestendigheid) en onwenselijk gebruik van zonweringsystemen door huurders waardoor de gewenste verkoeling uitblijft. De meesten zien zonwering als zelf aangebrachte voorziening in eigendom van de huurder.

*ZAV aanvragen niet meegerekend

VRAAG 4B

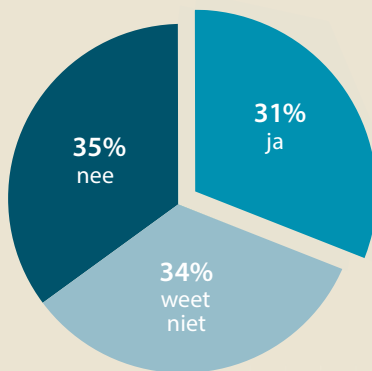
Welke soort zonwering wordt toegepast door jouw woningcorporatie?

Onder de zonweringsystemen zijn screens het meest geliefd. Bijna 80% van de corporaties met zonweringsystemen past deze toe. 45% van de corporaties geeft aan gebruik te maken van uitvalschermen. Zonwerende folie wordt gebruikt bij 15% van de corporaties en biedt vaak een mogelijkheid als het technisch niet haalbaar is om bovengenoemde systemen te gebruiken. Sommige corporaties verkleinen de raamgrootte bij renovatie momenten of passen overstekken of bomenrijen toe als zonwerende maatregelen.

VRAAG 5A

Houdt jouw woningcorporatie bij het **onderhouden, na-isoleren of renoveren van bestaande woningen** rekening met de **toenemende koelbehoefte** in de zomer?

31% van de corporaties geeft aan rekening te houden met de toenemende koelbehoefte in de zomer. Met name door het faciliteren van spuumogelijkheden, vergroening van de omgeving, tuinen en daken. Daarnaast zijn er tal van **andere maatregelen** die corporaties treffen bij renovatie en onderhoud zoals ventilatie voorzieningen in de gevels, koelsystemen binnenshuis, gebruik van lichte kleuren op gevel en dak, etc.

Tijdens renovatie verbeteren corporaties de energetische kwaliteit van woningen. Dit gebeurt vaak door spouwmuren en het dak te isoleren en daarnaast kierdichting toe te passen. Dit heeft zonder aanvullende maatregelen, met name zonwering, een negatieve invloed op de hittevorming in de woning (Zie het **NKWK onderzoek** naar hitte in de woning 2.0) en zal dus leiden tot meer hittestress in de woning.

VRAAG 5B

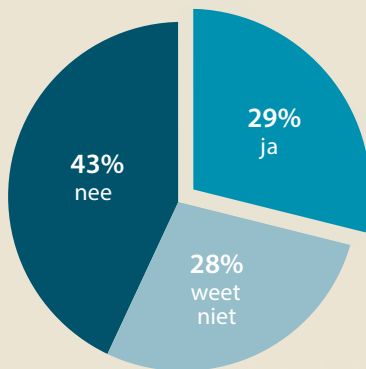
Bij **ja** op de vorige vraag:

Welke maatregelen worden genomen?

VRAAG 6A

Houdt jouw corporatie bij de **aanleg of aanpassing van installaties** rekening met de **toenemende koelbehoefte** in de zomer?

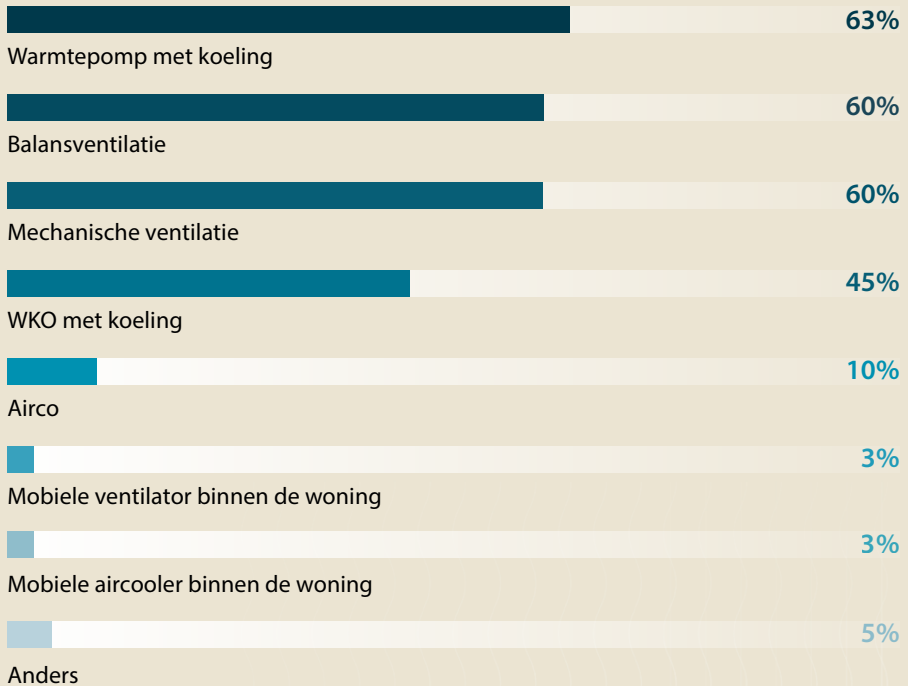

29% van de corporaties houdt rekening met de toenemende koelbehoefte tijdens het aanleggen of aanpassen van installaties.

VRAAG 6B

Bij **ja** op de vorige vraag:

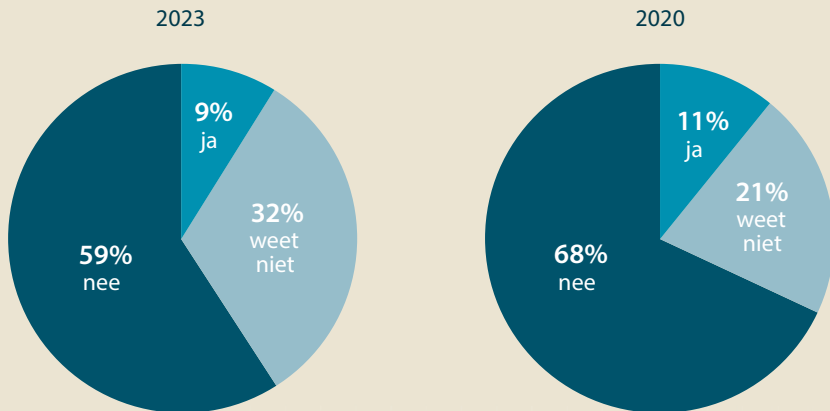
Welke maatregelen worden genomen?

De meeste toegepaste maatregelen zijn het aanbrengen van balansventilatie (60%), mechanische ventilatie (60%) en warmtepomp met koeling (63%).

VRAAG 7

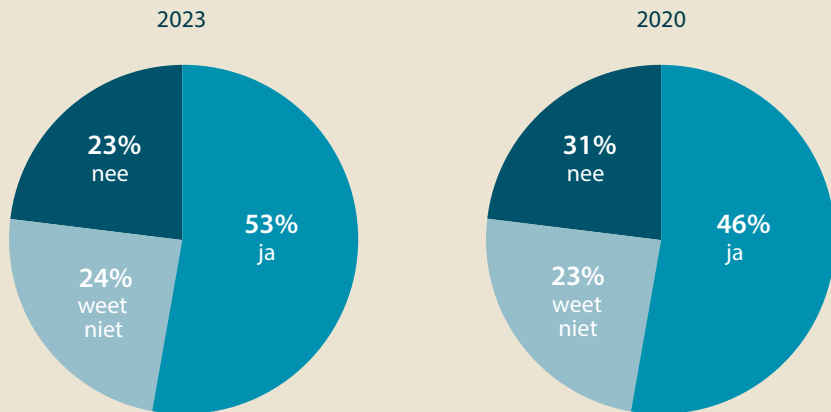
Heeft jouw corporatie voldoende **kennis over** en **ervaring met** de aanpak van hitte?

Sinds 2020 geven corporaties aan dat er minder kennis over en ervaring met de aanpak van hitte is. Ondanks dat er meer ervaring is opgedaan, zien we een afname in de bekwaamheid en toereikende kennis bij corporaties. Omdat we te maken hebben met een relatief nieuw vraagstuk stellen we dat ze op de Maslow leercurve verschuiven van onbewust/onbekwaam naar bewust/onbekwaam. De complexiteit van het hittevraagstuk is daarbij groot. Zo speelt zowel het gebied, het gebouw als de gebruiker zelf een rol bij de opwarming van de woning. En is het vrijwel altijd maatwerk welke hittewerende maatregelen het meest doeltreffend zijn. Bovendien zijn er nog geen financiële instrumenten om hittewerende maatregelen op grote schaal in te zetten.

VRAAG 8

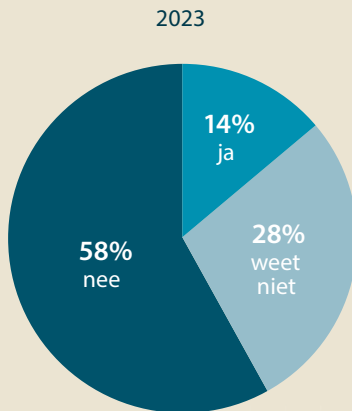
Is **hittestress** een thema bij jouw huurders?

Meer dan de helft van de corporaties geeft aan dat hitte een thema is voor hun huurders. Dat is een stijging van 7% t.o.v. 2020. De meeste corporaties hebben nog geen goede klachtenregistratie om inzicht te krijgen in de hittestress die huurders melden.

VRAAG 9

Doe je **tijdens een hittegolf onderzoek** of de bewoner **juist handelt** om hitte tegen te gaan?

14% van de corporaties geeft aan onderzoek te doen naar het juist handelen van bewoners tijdens een hittegolf. Deze hitemetingen worden uitgevoerd door adviesbureaus of door corporatiemedewerkers zelf. Zie het [Hitte Belevingsonderzoek](#) van TAUW of de verzameling [aanvullende onderzoeken](#) op de website van Groene Huisvesters.

VRAAG 10

Als **een huurder** zich nu meldt **met hitteklachten**, welke acties worden ondernomen?

VRAAG 10 (VERVOLG)

Bij het ontvangen van hitteklachten is er geen eenduidigheid in de acties die corporaties treffen. In bijna de helft van de gevallen delen corporaties informatie via sociale media en website en met een hitteflyer. 22% van de corporaties onderzoekt het temperatuurverloop in de woning tijdens een hittegolf. Aan de hand van Gewogen Temperatuur Overschrijding (GTO) kan worden beoordeeld hoe ernstig de situatie is. 14% van de corporaties stelt het lokaal hitteplan in werking. 18% van de corporaties helpt met het nemen van kleine maatregelen, zoals het uitlenen van mobiele ventilatoren, aircos en aircoolers. En 7% van de corporaties treft structurele maatregelen als de situatie nog steeds niet verholpen is (zonwering, ventilatie, vergroening).

VOORBEELDEN

Hieronder een aantal voorbeelden hoe corporaties omgaan met hittestress:

‘Bij renovatie wordt **een vergoeding ter waarde van €200,- per raam** voor binnen en buiten raambekleding aangeboden.’

‘Wij hebben na metingen in een appartementencomplex met ouderen **zonwering buiten aan de zuidzijde van de woningen aangebracht (ZAV). In een lichte (zon-)licht reflecterende kleur.** Op voldoende afstand t.b.v. warmteafvoer achter/onder de zonwering. Ook zijn de lichtkoepels in de woning en gemeenschappelijke ruimten door de corporatie vervangen door melkwit glas. Door deze maatregelen is de temperatuur naar een acceptabel niveau gedaald.’

‘Er wordt nu gekeken of er beleid komt om **zonwering standaard te gaan plaatsen, al dan niet tegen een maandelijkse vergoeding.** Ook wordt er gekeken of het bij platte daken mogelijk is om hier dubbeldoel daken van te maken met zon en groen.’

‘Bij een renovatieproject waarbij de helft van de bewoners zelf al luifels had en de luifels eraf moesten voor het project, hebben we **daarna bij alle woningen luifels teruggeplaatst.**’

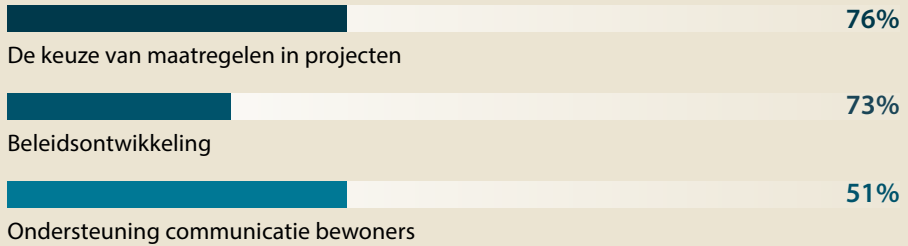
‘Bij woningen met een tuin doen we een aanhangsel bij de huurovereenkomst. Hierin staat vermeld dat we **50% van de tegels in de tuin verwijderen bij mutatie.**’

‘**Afgelopen jaar hebben we voor het eerst een onderzoek uit laten voeren naar aanleiding van veel klachten uit 1 complex.** Hieruit ontstond ook een voorstel voor een meetbaar kader voor bestaande bouw i.c.m. onderzoek naar de aanpak van complexen met hitteklachten die al bij ons bekend zijn. Én een voorstel om hittestress op termijn onderdeel te maken van renovatie projecten.’

‘Deelname aan het **Raak Project, zodat we monitoren en goed besluiten kunnen nemen** over de juiste oplossingen. Veelal in gedrag d.m.v. onze energieconsulenten.’

VRAAG 11

Welke **kennis** en **handvatten** over hittestress zouden jou vooruithelpen in je werk?

Meer dan 70% van de corporaties geeft aan dat beleidsontwikkeling en inzicht in maatregelen als behulpzaam worden gezien. De helft van de corporaties geeft aan ondersteuning bij communicatie richting bewoners behulpzaam te vinden.

Colofon

Opdrachtgever: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Uitvoering: Tom Thomaes, Marlou Boerbooms (Groene Huisvesters) en Madeleen Helmer (Klimaatverbond Nederland)

Redactie en grafieken: Tom Thomaes

Eindredactie: Marianne Deiman / **Vormgeving:** Mischa Pranger / **Coverbeeld:** ANP, Remko de Waal

Met dank aan: Aedes, de Hittegroep (Groene Huisvesters) en Samen Klimaatbestendig